

Stenden

EINDVERSLAG

Podiumdag toerisme in het waddengebied:
de bijdrage van praktijkgericht onderwijs en onderzoek

Stenden Hogeschool/ETFI & Waddenacademie
Leeuwarden, mei 2016

Inhoud

Introductie	2
Plenaire presentaties	2
Workshops	4
Conclusie	10
Bijlagen	11
1. Deelnemerslijst Podiumdag 2016	11
2. Tekeningen deelnemers	14
3. Foto's	17

Introductie

Hoe kunnen praktijkgericht onderzoek en onderwijs het waddentoerisme versterken? Dat was de centrale vraag tijdens de tweede editie van de Podiumdag. Iedereen die betrokken is bij het waddengebied kon op 11 mei jl. kennis nemen van nieuwe onderzoekresultaten en deelnemen aan diverse workshops. De dag werd georganiseerd door Stenden Hogeschool/ETFI en de Waddenacademie.

De opening van de Podiumdag gaf een impressie van het belang van waddentoerisme en praktijkgericht onderwijs en onderzoek. Er vinden diverse economische activiteiten in het waddengebied plaats. Deze worden voornamelijk door Duitse toeristen aangestuurd. Het blijkt dat er voldoende aanknopingspunten zijn voor het waddentoerisme om het gebied aantrekkelijker te maken voor toeristen. Denk hierbij aan de wensen van de Duitse toeristen, de gunstigheid van Chinese toeristen, Holwerd aan Zee en vliegmogelijkheden naar de wadden. Aan de hand van praktijkgericht onderwijs en onderzoek kunnen deze ideeën concreet gemaakt worden. Zowel overheden, onderwijs, bedrijfsleven en belangenorganisaties kunnen van praktijkgericht onderwijs en onderzoek profiteren vanwege de kennisverspreiding die dit met zich mee brengt. Ook kunnen nieuwe vormen van samenwerking tussen deze partijen worden verkend.

Plenaire presentaties

Het plenaire gedeelte van de Podiumdag stond in het teken van zeven presentaties over onderzoek naar toerisme in het waddengebied die door diverse sprekers verzorgd werden.

Werelderfgoedstatus en de perceptie van de Waddenzee

Akke Folmer, lid kenniskring lectoraat Mariene Wetland Studies van Stenden Hogeschool, gaf aan dat de werelderfgoedstatus van de Waddenzee niet de reden is voor een bezoek aan het gebied. Deze status is soms niet eens bekend bij bezoekers van het gebied. De Waddeneilanden zijn de belangrijkste plek om te bezoeken. Het strand, de duinen en de bossen van de eilanden vinden bezoekers vaak het aantrekkelijkste onderdeel van het waddengebied. Maar uit het onderzoek blijkt dat de Waddenzee op de derde plaats komt. Folmer raadt aan om bezoekers educatieve natuurexcursies te laten ondernemen. Hierdoor komen zij in contact met de flora en fauna van de wadden en beleven en leren zij meer over het wad. Daarom zijn natuurexcursies belangrijk voor de waardering van de Waddenzee. De uitkomsten werden vastgesteld tijdens een case study die in 2013 door een student op de boot naar Terschelling is uitgevoerd.

De toekomst van het waddentoerisme

Graciëlla Karijomedjo, projectcoördinator van het European Tourism Futures Institute (ETFI), presenteerde de uitkomsten van verschillende scenariostudies. Hieruit blijkt dat er wel degelijk een toekomst voor het waddentoerisme is weggelegd. Voor de Kamer van Koophandel werden vier scenario's geschetst om Noord-Nederland als internationale toeristische bestemming op de kaart te zetten. Ten eerste kan Noord-Nederland diverse natuurreizigers aantrekken. Ook biedt de UNESCO werelderfgoedstatus perspectief voor het aantrekken van internationale toeristen. Verder is er voor Noord-Nederland een toekomst weggelegd als jet-set en low-cost bestemming. De groepsverblijfssector op Ameland heeft te kampen met afnemende bezoeken van de vertegenwoordigde Duitse groepen. ETFI raadt de sector aan om te professionaliseren en om in te spelen op de Duitse jongerenmarkt. Ook kan seizoen verbreding de sector weer nieuw leven in blazen.

Heeft de bijzondere status van een gebied een meerwaarde voor de ontwikkeling van toerisme?

Stefan Hartman, docent Stenden Leisure Management en onderzoeker bij ETFI, nam het publiek mee naar Amerika waar nationale parken van wereldklasse als merk verkocht worden. Dit geeft het toerisme een enorme boost. Hartman gaf aan dat Nederlandse nationale parken ook vermarkt kunnen worden. Wel moet hier een kanttekening worden geplaatst. Vermarkting van nationale parken kan een effect hebben op de ontwikkeling van toerisme. Ook kan dit tot aantasting van de bescherming en het behoud van het gebied leiden. Daarom moet de samenhang van toerisme en behoud gespaard blijven. Verder verklaarde Hartman dat alle nationale parken op weg zijn naar een vrijetijdslandschap waar de toerist de natuur beleeft. De toerist maakt als het ware een reis door een nationaal park en door middel van het project belevingsmonitor nationale parken, waar Hartman namens ETFI aan werkt, kan men bepalen hoe die reis positief beïnvloed kan worden. Dit leidt tot meer bezoekers en hierdoor moet er kritisch gekeken worden of meer bezoekers meer waarde oplevert voor een gebied. Gebiedskwaliteit draagt bij aan die bezoekersbeleving wat voor hen meerwaarde vormt. Op dit moment is het waddengebied nog niet ontsloten en is dit zeer aan te bevelen. Het toeristisch waardecreatieplan voor nationale parken wordt namens Stenden/ETFI in samenwerking met Chengdu University aanbevolen aan een nieuw op te zetten Chinees nationaal park.

De toeristische kansen van Holwerd aan Zee

De eindschrijftjes van Hanzehogeschool studenten Gerlinde Elzinga en Jasper Kuijpers geven de bestemming Holwerd aan Zee advies voor toekomstige jachthavenvoorzieningen en de te benaderen doelgroepen. Kuijpers stelt voor om een verbinding te maken tussen de Waddenzee en de binnenwateren van het noordelijke deel van Friesland. Ook moeten er drie havens gerealiseerd worden in de vorm van een buitendijkse mini drijvende haven met passantenligplaatsen, een combinatie van een charterhaven met een dorpsgastenhaven met jaar-, winter-, maand- en passantenligplaatsen en een passantenoever in de Holwerder Vaart met passantenligplaatsen. Een greep uit de belangrijkste voorzieningen voor de toekomstige havens zijn een wifi netwerk, boodschappenmogelijkheid en de beschikbaarheid van ligplaatsen tijdens het gehele jaar. Voor de toekomstige doelgroep nam Elzinga de succes- en faalfactoren van diverse bestemmingen onder de loep. Met dit in het achterhoofd keek ze naar de doelgroepindeling van RECRON die zich op leefstijkleuren richt. Ingetogen aqua, avontuurlijk/sportief paars, comfortabel/luxe blauw en cultureel/inspirerend rood kwamen als potentiële doelgroepen naar voren. Elzinga raadt Holwerd aan Zee aan om kritisch te kijken naar de doelgroepen en stelt dat Holwerd zich geleidelijk als bestemming moet gaan ontwikkelen.

Vogels kijken: een nieuwe kans voor ontwikkeling van het waddentoerisme?

Bertus van der Tuuk, directeur Stenden ETFI, gaf tijdens zijn presentatie aan dat de vogels in het Lauwerslandgebied toeristisch goud zijn en dit tot bestemmingontwikkeling kan leiden. Een constatering is dat er veel internationale interesse voor vogels in het Lauwersland is. Ook in de media is er volop interesse voor vogeltoerisme. De vraag is hoe het waddengebied zijn eigen icoon, de zeearend, kan aantrekken voor internationaal toerisme en hoe de nichemarkt vogelaars tot stand kan worden gebracht. Hier werd dieper op ingegaan tijdens de workshop "nieuwe doelgroepen waddentoerisme".

Heeft olielozing gevolgen voor het toerisme op de wadden?

Het duo, Marieke Zeinstra (NHL) en Tjeerd Zandberg (Stenden), verduidelijkte hoe men zo slim mogelijk kan omgaan met oliebestrijding in het waddengebied door de eerste onderzoeksresultaten van het RAAK-project OILS te presenteren. Er gebeurt veel in de wadden op ecologisch en toeristisch gebied. De bijzondere flora en fauna van het gebied maken het bestrijden van olieverontreiniging

complex. Door het in kaart brengen van potentiële olieramplocaties en het ontwikkelen van een tool is het toch mogelijk om inzicht te creëren in oliebestrijding, snel te beslissen in geval van ramp en de risicogebieden te inventariseren. Door middel van een scenario analyse worden de risico's geïnventariseerd, waarbij ook gekeken wordt naar de economische risico's. Het effect van een olieramp op de gebruikswaarden, mosselvisserij, wadlopen, toerisme en de beroepscharter- en pleziervaart worden daarom in kaart gebracht. Ook de niet-gebruikerwaardige moet niet vergeten worden. Zo zijn nu al mensen bereid om € 25,00 te betalen voor het opruimen van een olieverontreiniging in de Waddenzee omdat zij veel emotionele waarde aan dit gebied hechten.

Workshops

's Middags was er tijd voor interactie en discussie in de vorm van workshops gericht op toerisme in het waddengebied. De thema's Scenarioplanning, Nieuwe doelgroepen waddentoerisme, Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018 en Kenniscentrum praktijkgericht onderzoek stonden centraal.

Workshop kenniscentrum praktijkgericht onderzoek wadden – Hans Revier & Paddy Walker

Er is een plan om een centrum voor praktijkgericht onderzoek naar het waddengebied op te richten. Dit omdat er diverse "eilandjes" met de wadden bezig zijn terwijl een gemeenschappelijk platform ontbreekt. Het idee is om er een multidisciplinair centrum van te maken waar ook studenten bij betrokken zijn. Om het plan te coördineren, nodigden de workshopleiders de deelnemers uit om input aan te dragen met betrekking tot vier vragen.

Wat vinden jullie van het feit dat er een kenniscentrum opgericht gaat worden?

De deelnemers gaven aan dat het oprichten van een kenniscentrum belangrijk is voor het verspreiden van waddenkennis. Een kenniscentrum kan kennis zoals publicaties en artikelen uit het stof halen en digitaal maken. Studenten hechten namelijk waarde aan digitaal materiaal. Hiermee kan er ook nieuwe waddenkennis gegenereerd worden. Verder kan het kenniscentrum ook de interesse van studenten wekken met betrekking tot het waddengebied.

Op dit moment hebben bedrijven niks te maken met onderzoekinstellingen en is er een verschil in de taal die beide partijen spreken. Dit maakt het moeilijk voor bedrijven om onderzoekopdrachten voor studenten uit te zetten en daarnaast weten hogescholen niet wat ondernemers willen. Een kenniscentrum kan helpen om toenadering te zoeken met bedrijven die geïnteresseerd zijn in waddenonderzoek.

Tenslotte werd genoemd dat een kenniscentrum zelfs de vergrijzing op de Waddeneilanden kan tegengaan. Wanneer studenten betrokken raken bij onderzoek op de Waddeneilanden gaan zij zich wellicht op de eilanden vestigen. In ieder geval kunnen studenten betrokken worden bij het dagelijkse waddenleven wanneer zij onderzoek in het gebied uitvoeren. Ook leren zij vanuit verschillende perspectieven te kijken wanneer studenten van verschillende opleidingen zich aansluiten bij het kenniscentrum.

Hoe moet het kenniscentrum worden vormgegeven?

De meningen over de vormgeving van het kenniscentrum lagen verdeeld tussen de deelnemers. Aan de ene kant vinden de deelnemers het belangrijk dat er een fysieke plek aan het kenniscentrum toegewezen wordt zodat deze als afspreekpunt kan fungeren. Deze plek moet vindbaar zijn en bij voorkeur in de waddenregio liggen. Wat betreft de waddenregio moeten we niet alleen aan

noordelijke schaal denken maar ook hier buiten. Aan de andere kant zeggen de deelnemers dat het kenniscentrum een netwerkorganisatie moet worden zonder fysieke locatie.

Welke vraagstukken moeten in het kenniscentrum opgenomen worden?

Voor het kenniscentrum zijn veel thema's genoemd waar de deelnemers behoefte aan hebben voor verder onderzoek;

- De invloed van de watersport op de recreatievaart in de Waddenzee;
- Texel energieneutraal in 2020;
- De zelfvoorzienendheid van Ameland;
- Het effect van windmolens op het toerisme van de Waddeneilanden;
- Klimaatimpact op de Waddeneilanden door toerisme;
- De impact op sociale omstandigheden door toeristische ontwikkeling op de Waddeneilanden;
- Bouwen van een app die charterschepen kunnen gebruiken voor besparing van CO2-uitstoot;
- De kosten van hybride varen;
- Marketing op het internet van de chartervaart;
- Olieverplaatingsmodel;
- Het effect van geluid en trillingen op de flora en fauna;
- Monitoring van mensen en ecologie;
- Het verbeteren van de vogelstand op de wadden;
- Toeristische data: bezoekmotieven, cijfers, feiten, kosten etc. (meer dan CBS cijfers);
- De opzet van een historische visserij in Harlingen (vis rechtstreeks aan boord kopen eten).

Waar bestaat het plan van aanpak uit?

De deelnemers gaven advies voor het opstellen van een plan van aanpak. Er wordt verklaard dat het verstandig is om met mensen over het kenniscentrum te praten in plaats van het geven van presentaties over het centrum. Praten wekt nieuwsgierigheid en presentaties zijn vaak niet goed zichtbaar en verstaanbaar. Met mensen worden voornamelijk stakeholders bedoeld. Af en toe moeten de stakeholders op de hoogte worden gebracht van een aanbieding met actuele vraagstukken via e-mail of telefoon.

Verder is het belangrijk om een kennisagenda op te stellen met daarin de onderwerpen waar je gezamenlijk aan wilt werken. Hierdoor worden onderzoeksresultaten en kennis ontsloten. Dit geldt ook voor de samenwerking met hogescholen aangezien het onderwijs vaak andere eisen stelt aan de onderzoeksmethodiek. Dit heeft tot gevolg dat de onderzoeksmethodiek soms niet toereikend is voor de opdrachtgever. Wellicht kan gebruik gemaakt worden van nieuwe onderzoeksmethodieken.

Het kenniscentrum moet vindbaar zijn en ook de opdrachtgever en kennisinstellingen moeten elkaar kunnen vinden. Daarnaast speelt kennistransfer ook een belangrijke rol. De onderzoeksresultaten moeten bij de ondernemer terechtkomen maar vaak weet de ondernemer niet wat hij/zij met de onderzoeksresultaten kan doen. Verder werd genoemd dat contact tussen de studenten en vraagsteller cruciaal is. Hierdoor leeft het onderzoek meer.

Ook is het aan te raden om projecten voor een langere tijd op te zetten met een vaste begeleider en verschillende studentengroepen. Begeleiders kunnen promovendi, docenten, docentonderzoekers of lectoraten zijn. De studentengroepen kunnen vervolgens tijdens elk seizoen in het waddengebied onderzoek uitvoeren. Wat betreft de herkomst van de studenten is het van belang om verschillende faculteiten met verschillende doelstellingen bij elkaar te brengen wat waardevol is voor kennisuitwisseling. Tenslotte moeten de studenten zichtbaar zijn wat uiteindelijk commitment oplevert.

Workshop Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018 – Oeds Westerhof

De organisatie achter Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018 (CH2018) wil er door middel van een algemene workshop achter komen wat er gedaan moet worden voor CH2018 in relatie tot waddengebied. Wellicht kan CH2018 een extra ervaring bieden voor het waddengebied en zorgdragen voor toeristische beleving. Naast Leeuwarden richt CH2018 zich op heel Friesland en het waddengebied. Hierdoor worden drie geografische lagen gedekt. De themagroepen die aan CH2018 gekoppeld zijn, omvatten identiteit/diversiteit, stad en platteland en de relatie tussen cultuur en natuur.

Aan CH2018 zijn vier risico's verbonden. De deelnemers van de workshop werden in vier groepen gesplitst en per groep werd een risico besproken.

Hoe zorg je er voor om een verhaal in alle nuance te vertellen zodat het interessant is voor toeristen?

Aangezien CH2018 erg gespreid ligt door de drie geografische lagen moet het mensen aantrekken die de uitgestrektheid kunnen waarderen. Mensen die niet met de auto zijn gekomen, hebben hierdoor niet veel keuze wat betreft het bezoeken van bezienswaardigheden. De aanwezige verhalen die bekend zijn, moeten worden opgeschreven en iemand moet deze verhalen vertellen. Een idee is om mensen uit de regio het verhaal te laten vertellen. Een eigen verhaal voorkomt platheid. Terschelling heeft verhalenroutes wat inhoudt dat mensen op locatie iets vertellen. Dit zou CH2018 ook kunnen toepassen. Alleen rijst de vraag wie dit op zich kan nemen aangezien de gemeenten hier de financiën niet voor hebben.

Verder geven de deelnemers aan dat het belangrijk is om te achterhalen wat platheid is. Ook de samenhang tussen de Waddeneilanden en waddenkust spelen een cruciale rol en eb en vloed kan deze verbinding stimuleren. Tenslotte vragen de deelnemers zich af of een cultuurtoerist een dag naar een Waddeneiland toegaat. Waddenhoppen is voor deze type toerist interessant maar ook complex te organiseren omdat er veel partijen bij betrokken zijn.

Hoe zorg je ervoor dat je boven de kneuterigheid uitstijgt en een goede kwaliteit van het verhaal waarborgt?

Passie, authenticiteit, relatie met de omgeving en een persoonlijke belevingsvorm zijn de belangrijkste aspecten voor een verhaal. De deelnemers suggereren dat een verhaal blijft hangen wanneer het theateraal en karakteristiek op locatie wordt aangeboden. Kneuterigheid en klein hoeft niet mis te zijn maar kan juist heel leuk zijn. Groot is namelijk niet gelijk succesvol. Het is belangrijk dat je groot bent in je kleinheid en dat unieke plekken eruit springen.

Wat betreft de wadden werd de schoonheid vanuit de lucht boven de wadden genoemd. Op dat moment kan ook de historie van het gebied verteld worden. De cultuurtoerist is namelijk dol op energieke activiteiten. Een ander voorbeeld is de toerist naar Ameland te laten lopen. Hier waren andere deelnemers het niet mee eens aangezien er ook mensen zijn die niet van lopen houden. Er werd daarom gepleit voor een gemengd programma bestaande uit een boottocht en looptocht naar Ameland.

Hoe bied je dit alles aan de toerist aan?

Men kan het toeristische product aanbieden door een uniek verhaal te vertellen over het water en het ontstaan van het land. Dat zijn de verbindende factoren in het verhaal aangezien een aantal hele specifieke Friese delen hebben gestreden tegen het water. Te denken valt aan de dijken en de wijze van het geografisch en historisch ontstaan. Misschien is een tocht langs alle monumenten van de vissers mogelijk. Wanneer het verhaal verteld wordt vanuit perspectief van het verleden, heden en

toekomst kan het een exportproduct worden. Er zijn erg veel verhalen te vertellen maar de rode draad in cultuurstory is het omgaan met water en de grens tussen water en land. Het verhaal kan verbonden worden door middel van een app. Maar het communiceren van de identiteit en vindbaarheid is dan belangrijk.

Hoe vindt de toerist het gezamenlijke aanbod?

De deelnemers zijn met elkaar eens dat ondernemers betrokken moeten worden bij CH2018 want zij zijn eigenlijk de ambassadeurs. De ondernemers zullen meer moeite doen om klanten te winnen waardoor wellicht internationaal toerisme wordt versterkt. Wanneer er over typische waddeneigenschappen gesproken wordt, komen vier kernwoorden naar voren: droogvallen, oesters, zeehonden en jonge schapenkaas. Het allerbelangrijkste is dat het vervoer waar de toeristen gebruik van zullen maken, gekoppeld wordt aan duurzaamheid. Het openbaar vervoer, de boot, bus of fiets en routekaarten moeten ingezet worden.

CH2018 moet gepromoot worden op plekken in het land waar te veel toeristen zijn. Zo raken de overvolle toeristenbestemmingen de toeristen kwijt en kan CH2018 van deze toeristen profiteren. Promotie om de toeristen aan te trekken kan via folders en brochures. Ook dient de website meertalig te worden. Te denken valt aan de talen Duits, Frans, Spaans en Fries. De toerist kan thuis bereikt worden via een app. Binnen al deze promotiematerialen staat het beleven en ontdekken van verhalen centraal.

Workshop nieuwe doelgroepen waddentoerisme – Bertus van der Tuuk

Hoe kan de reputatie van het Lauwersmeergebied vernieuwd worden waardoor het toerisme in het gebied versterkt wordt? Dit was de centrale vraag tijdens de workshop nieuwe doelgroepen waddentoerisme. Het doel van de workshop was om de deelnemers te laten nadenken over het plan en de visie van de workshopleider over toerisme in het Lauwersmeergebied. Het is belangrijk dat er in het begin focus op het plan is waarna de uitvoering volgt.

Een conclusie van het plan is dat er meer internationale bezoekers naar het Lauwersmeergebied aangetrokken kunnen worden. Dit omdat het aantal Nederlandse bezoekers terugloopt terwijl het aantal internationale bezoekers constant blijft. Verder is ook geconstateerd dat er kansen zijn voor vogelaars als nieuwe doelgroep voor het Lauwersmeergebied. Het Lauwersmeergebied biedt veel mogelijkheden voor vogelliefhebbers die steeds meer in opkomst zijn. Als icoon van het Lauwersmeergebied wordt als bijzondere vogelsoort de zeearend voorgesteld. Dit icoon kan vogelaars aantrekken waardoor ecotoerisme in het Lauwersmeergebied zal ontstaan. Vogelaars zullen een korte tijd in het gebied doorbrengen maar zijn wel op zoek naar hoogwaardige accommodatie.

Het plan wijst uit dat er vier stappen zijn waardoor het toerisme in het Lauwersmeergebied verder ontwikkeld kan worden. De eerste stap is de legitimatie van de ecologische waarde van het Lauwersmeergebied. Op deze manier kan er een reputatie van het gebied ontstaan. Een idee is om het Lauwersmeergebied de reputatie te geven van vestiging voor onderzoeksactiviteiten en wetenschap. Het ontwikkelen van een science lab ontwikkeld stimuleert het ontstaan van bescheiden gastvrijheid. De tweede stap richt zich op het faciliteren van bezoeken van professionals en vogelliefhebbers door het organiseren van workshops en excursies. Hierdoor wordt het Lauwersmeergebied een bestemming voor natuurliefhebbers. Voor stap drie wordt er een toeristische infrastructuur opgezet om zo het ecotoerisme te bevorderen. Te denken valt aan een avontuurlijk programma voor natuurliefhebbers waardoor de gastvrijheid diverser wordt. Ten slotte groeit de bezoekerscapaciteit van het Lauwersmeergebied. In eerste instantie zullen vogelliefhebbers het gebied bezoeken gevolgd door avontuurlijke natuurliefhebbers. De korte bezoeken zullen in het teken staan van vogel spotten, natuur, comfort en het Lauwersmeergebied als must-see bestemming.

Wanneer de stappen succesvol zijn uitgevoerd, is er waarschijnlijk een groei van het toerisme in het gebied zichtbaar. Toch kan er bij de uitvoering van het plan weerstand komen van de betrokkene partijen. Dit komt namelijk vaker voor zoals bij het Oerol-festival. Ook de organisatie van Oerol liep in het begin tegen problemen aan maar na verloop van tijd is het festival gegroeid en populair geworden.

Mening van deelnemers

Tijdens de eerste workshop dachten de deelnemers dat het plan al uitgevoerd was. Dit was niet het geval aangezien het plan nu nog uit een idee bestaat. Omdat deelnemers de link misten werd er gezegd dat stap 0 miste in dit plan. Daarnaast vroegen de deelnemers zich af wie verantwoordelijk moet zijn voor het verder brengen van de gastvrijheid. Een suggestie was dat studenten van de hotelschool hier onderzoek naar doen. Ook gaven de deelnemers aan dat aandacht voor toeristische voorzieningen belangrijk is. Deze horen compleet te zijn. Hetzelfde geldt voor de betrokkene partijen. Verder zeggen de deelnemers dat de gast voorzien moet worden van een boodschap om zo een uniek inzicht in het gebied te krijgen. Het is echter niet makkelijk om een toeristisch gebied te creëren. Wanneer een gebied eenmaal toeristisch is gemaakt, moet voorkomen worden dat het gebied niet te toeristisch wordt.

De tweede workshop stond in het teken van het waddenzeegebied. Het samenvoegen van het Lauwersmeergebied en het Waddenzeegebied om toeristenbezoeken te bevorderen kwam ter sprake. Daarnaast werd er gezegd dat het belangrijk is om het bedrijfsleven van Lauwersoog bij het plan te betrekken voor het aantrekken van vogeltoerisme. Een voorbeeld hiervan is Wilhelmshaven (Nedersaksen) in Duitsland. Hier werd onlangs een trekvogelfestival georganiseerd waar lokale ondernemers zich bij aan hebben gesloten. Verder werd er tijdens de discussie gezegd dat het eiland Texel enorm succesvol is en dat Texel in Duitsland zelfs bekend staat als vogeleiland. Hier werd aan toegevoegd dat het belangrijk is om deze aspecten continu in stand te houden door branding.

Al met al zijn er drie belangrijke adviezen gegeven voor het plan om het Lauwersmeergebied tot toeristische trekpleister te vormen. Ten eerste moet het plan stevig onderbouwd worden door bijvoorbeeld onderzoek door studenten. Ten tweede is geadviseerd om het hele waddengebied bij het plan te betrekken. Ten slotte dient er aansluiting te worden gezocht bij ondernemers.

Workshop scenarioplanning toekomst waddentoerisme – Graciëlla Karijomedjo

De workshop scenarioplanning toekomst waddentoerisme had als doel de deelnemers te laten nadenken over hoe het toerisme in het waddengebied er over 5 jaar uitziet. De vraag waar de deelnemers op reflecteerden was "Wat zijn de kansen vanuit jouw werkgebied of rol voor het waddentoerisme in de komende 5 jaar"? Aangezien de deelnemers verschillende achtergronden hadden werd er volop over deze vraag gediscussieerd. De discussie resulteerde in drie factoren die belangrijk zijn voor de toekomst van het waddentoerisme.

Verhalen als leidraad in activiteiten en arrangementen

Volgens de workshopdeelnemers is het verhaal (storytelling) van de regio enorm belangrijk om een impuls aan waddentoerisme te geven. Met name de geschiedenis van Nederland als waterland is een onderwerp waarover verteld moet worden. Het vermarkten van de verhalen wekt de interesse van de (internationale) gast om de regio te bezoeken. Ook het toevoegen van verhalen aan gevarieerde activiteiten en pakketten die het hele jaar aangeboden worden, is een kans. De unieke kwaliteiten van het Nederlandse waddengebied moeten daarbij voorop staan. Elementen zoals natuur en cultuur op de eilanden en op het vasteland zouden nauw met elkaar verweven kunnen worden in gebiedsspecifieke op maat gemaakte arrangementen voor iedere doelgroep. Voorbeelden van

elementen waar de arrangementen uit kunnen bestaan, zijn het beleven (letterlijk met de voeten in het slik), landschapskunst, het toeristisch aantrekkelijker maken van de visserijhavens, de Friese terpdorpen, kerken en kroegen en eilandhoppen. Ook de bewustwording van de werelderfgoedstatus kan een start betekenen voor de verbreding van het toeristisch seizoen.

Samenwerkingsverbanden

Op samenwerkingsgebied van toerisme in het waddengebied stellen de deelnemers voor om met diverse partijen een samenwerkingsverband aan te gaan. Genoemde partijen zijn het trilaterale Waddenzeegebied (Nederland, Duitsland en Denemarken), ondernemers, gemeentes en provincies. Door samenwerking kan het draagvlak in de regio versterkt worden waardoor uiteindelijk de bureaucratie zal verminderen. Dit houdt in dat plannen samenhangend ontwikkeld moeten worden in plaats van solitair waarbij de oriëntatie op de vraagkant gericht moet worden en niet aanbod gestuurd. Daarnaast kunnen deze ontwikkelingen zowel voor de gast als voor de bewoner toegevoegde waarde bieden.

Bewustwording

De deelnemers zijn met elkaar eens dat mensen meer bewust moeten worden van de regio waarin ze wonen en leven en dit moeten overdragen op de gast. Gemeentes en/of provincies moeten initiatieven, die een goede kans op slagen hebben, meer omarmen. Nu loopt dit vaak stuk op bureaucratische beslissingen en heerst er veelal een "ja maar" attitude. Het omzetten van deze houding in een handeling in plaats van handelingsperspectief is aan te raden. Tenslotte werd aangegeven dat het gastheerschap van de Friese bevolking een punt is waaraan gewerkt kan worden. Hierbij draagt meertaligheid bij aan het verwelkomen van de (internationale) gast.

Besloten workshop Holwerd aan Zee

Delta Talent organiseerde een besloten workshop waar studenten van diverse hogescholen zich bogen over de ontwikkeling van Holwerd aan Zee. De studenten discussieerden over het aanjagen van vernieuwing van een deltalandschap. Dit resulteerde in drie belangrijke pijlers. Ten eerste moet de natuur als bondgenoot worden gezien. Daarnaast is het verstandig om studenten van verschillende studies samen te laten werken aan het project. De term "kuisbestuiving" kan hier aan gekoppeld worden. Studenten kunnen er samen iets moois van maken door de verscheidenheid aan kennis die zij hebben. Tenslotte is anders denken ook iets waar betrokkene partijen zich op moeten richten. Dit pakt vaak uit in nieuwe inzichten en ideeën. Een belangrijke conclusie die Delta Talent trok, was om informatie niet klakkeloos over te nemen. Juist het stellen van vragen wekt nieuwsgierigheid op wat het project in nieuwe banen kan leiden. Een uitgebreid verslag van de workshop kan op de website van Delta Talent gevonden worden: www.deltatalent.nl.

Conclusie

Uit de Podiumdag 2016 blijkt dat er veel speelt rondom praktijkgericht onderwijs en onderzoek in relatie tot waddentoerisme. Door de diversiteit aan achtergronden van de (internationale) deelnemers was het mogelijk om een kijkje in elkaars keuken te nemen. Over het algemeen waren zowel de sprekers als de deelnemers het eens dat het aantrekkelijk maken van het waddengebied voor toeristen actiepunt nummer één is. Diverse ideeën voor dit actiepunt zijn tijdens het evenement naar voren gekomen. Om het waddentoerisme te versterken dienen concrete actieplannen opgesteld te worden in samenwerking met overheden, onderwijs, bedrijfsleven en belangenorganisaties. De besproken onderzoeksresultaten en ideeën moeten hiervoor in het achterhoofd worden gehouden.

Het Podiumdagstokje werd doorgegeven aan Jantina Haan die Marja Doedens, directeur Maritime Campus Netherlands, verving. De derde Podiumdag zal in het teken staan van duurzame oplossingen en mogelijkheden met betrekking tot de Waddenzee. Te denken valt aan duurzaamheid, energietransitie, voedselproductie en crossovers met diverse sectoren die zich bezighouden met de Waddenzee. De locatie van de Podiumdag 2017 is nog niet bekend maar het evenement vindt zeker in Noord-Holland plaats.

Bijlagen

1. Deelnemerslijst Podiumdag 2016

Nr.	Achternaam	Voornaam	Bedrijfsnaam
1	Aaldering	Michel	Marketing Groningen
2	Akker	Femke van	Provincie Fryslân
3	Akkermans	Sander	Student
4	Althuis	Bernard van	Student
5	Anna Sabrina	Köhler	
6	Backere	Renate de	Waddenvereniging
7	Bakker	Jorien	
8	Barneveld	Harrie van	
9	Bierema	Danielle	Puur Terschelling
10	Bierema	Jochem	Student
11	Boesjes	Geert	Waddenfonds
12	Boiten	Patricia	
13	Boschma	Bate	Hanzehogeschool Groningen
14	Boskma	Monique	Commit Consulting
15	Bouchier	Remco	Student
16	Buckx	Lars	Student
17	Buijks	Niels	Student
18	Cool	Willem N.	Stadsregio Amsterdam
19	Dagradi	Daniel	Student
20	Dankert	Rindert	Waddenacademie
21	Dankert	Klaas	Stichting Zilte Zones
22	Domnick	Anja	Waddensea Secretariat
23	Doze	Bert	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
24	Eijk	Robbert van der	Vereniging Wadvaarders
25	Elzinga	Gertjan	Elzinga & Oterdoom Procesmanagement
26	Elzinga	Gerlinde	Hanzehogeschool Groningen
27	Enemark	Jens	Waddenacademie
28	Engberts	Daan	Student
29	Engering	Nine	Student
30	Ens	Bruno	Sovon Vogelonderzoek Nederland
31	Flapper	Tecla	Student Hanze Hogeschool
32	Folmer	Akke	Stenden Hogeschool
33	Galema	Jan	Student RUG
34	Geurtsen-Haase	Kerstin	Tijdgeest
35	Goot	Annelies van der	Noorderbreedte
36	Goot	Elly van der	Van der Goot Advies
37	Haan	Sjon de	Gemeente Ameland
38	Hartman	Stefan	Stenden Hogeschool/ETFI
39	Hasselt	Robbert van	IDMM

40	Heemstra	Marlous	Hogeschool Van Hall Larenstein
41	Heide	Renny van der	Provincie Fryslân
42	Heiligenberg	Taco van den	Programma Naar een Rijke Waddenzee
43	Heins	Sandra	NHL Hogeschool
44	Hemminga	Tineke	Provincie Fryslân
45	Hendriks	Ruud	
46	Heslinga	Jasper	Rijksuniversiteit Groningen
47	Hoekstra	Baukje	
48	Hoekstra-Sikkema	Jeltje	Gemeente Terschelling
49	Holzhaus	Gerda	Project Nieuw Atlantis
50	Hougee	Remi	Staatsbosbeheer
51	Houtzomer	Lucas	
52	Hoveling	Thom	Student
53	Huis in 't Veld	Jos	
54	Ietswaard	Thomas	Provincie Fryslân
55	Janssen	Birgitte	Bureau M-DM
56	Janssen	Hetty	Provincie Fryslân
57	Jong	Siepie de	oud-voorzitter Waddenadviesraad
58	Jong	Gerben de	Provincie Fryslân
59	Jongma	Marieke	
60	Kalsbeek	Renske	Tour de Wadden
61	Karijomedjo	Graciella	Stenden Hogeschool/ETFI
62	Kiemel	Fenna	Student
63	Klauw	Ted van der	
64	Klinkhammer	Elze	Rijkswaterstaat Noord Nederland
65	Knegt	Inge	Architectenburo Knegt
66	Kooij	Elles van der	Gemeente Harlingen
67	Korporaal	Marieke	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
68	Kuppen	Ester	Waddenvereniging
69	Kuppenveld	Pieter van	Vereniging Wadvaarders
70	Laansma	Klaas	De Wikel b.v.
71	Leever	Jeff	Provincie Noord-Holland
72	Lichtenberg	Joop	Gemeente Vlieland
73	Lijklema	Pepijn	Vigor Novus
74	Marencic	Harald	Waddensea Secretariat
75	Mark	Daan van der	Student
76	Mastenbroek	Monique	
77	Meerstra	Bert	Ministerie van Economische Zaken
78	Mulder	Joop	
79	Neef	Eric	ANWB
80	Nieuwboer	Gert	SNP Natuurreizen
81	Oosterhof	Jildou	Gemeente Súdwest-Fryslân
82	Oud	Marijn	Gemeente Ameland
83	Persoon	Gerard	Universiteit Leiden
84	Pietersma	Hinke	

85	Poortman	Wouter	
86	Prinse	Amber de	Student Ecomare
87	Propsa	Jan Marinus	Partoer Consultants & Onderzoekers
88	Reenen	Bianca van	Stichting Sport Experience
89	Reenen	Hans van	
90	Revier	Hans	Stenden Hogeschool/ETFI
91	Roorda	Sandra	Stenden Hogeschool/ETFI
92	Ros	Peter	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
93	Rozema	Bert	
94	Schenk	Duco	Economic Board Groningen
95	Schilder	Thijs	Student
96	Schimmel	Isa	Natuurmuseum
97	Schroor	Meindert	Waddenacademie
98	Schurink	Hilmar	Stichting Ons Schellingerland
99	Sijpkens	Anneke	Landgoed Wilgenheerd
100	Smit	Canisius	Provincie Fryslân
101	Struijk	Anne-Lieke	Vogelbescherming Nederland
102	Tamminga	Meile	Provincie Fryslân
103	Teeuwisse	Jos	IJsselmeervereniging
104	Terwisscha van Scheltinga	Kees	Schrijfburo Terwisscha & Wagenaar
105	Tiebie	Huub	Gemeente Hollands Kroon
106	Tuuk	Bertus van der	Stenden Hogeschool/ETFI
107	Uittenbosch	Kim	Provincie Noord-Holland
108	Veenstra	Yvonne	Stenden Hogeschool/ETFI
109	Veld	Wietske ter	Waddenvereniging
110	Verhulst	Jaap	Ministerie van Economische Zaken
111	Vermeulen	Ton	NRIT Media
112	Visser	Jan	Rijkswaterstaat
113	Visser	Lex	
114	Vos	Luc de	
115	Vries	Luc de	Tresoar
116	Waanders	Annemiek	Annemiek Terschelling
117	Walker	Paddy	Hogeschool Van Hall Larenstein
118	Weeda	Joke	Gemeente Vlieland
119	Wesselius	Khoji	Provincie Fryslân
120	Westerhof	Oeds	Leeuwarden-Fryslân 2018
121	Wielen	Hendrik Klaas van der	Gemeente Terschelling
122	Wielenga	Ben	Stenden Hogeschool/ETFI
123	Wijngaarden	M	
124	Zandberg	Tjeerd	Stenden Hogeschool/ETFI
125	Zeinstra	Marieke	NHL Hogeschool
126	Zijlstra	Albert-jan	Keerwater advies
127	Zonneveld	Simone	

* E-mailadressen worden op aanvraag verstrekt

2. Tekeningen deelnemers

Gemaakt door mevrouw Wietske ter Veld

Jocke van Dijk

Bertus v.d. Tuuk
ESTI Stenden

Akke Folmer

Hans Reuën

Graciëlla
Karijomedjo

Stefan Hartman

Gertrude
Elzing
mei 2016

Marieke
Zeinstra

Tjeerd
Zandberg

11 mei 2016
Stende
wcd der aalster

Dick Westhof

Jantine Haan

3. Foto's

